

Nera en de Andere Wereld.

Een bespreking van Echtra Nerai door middel van een editie van twee fragmenten met vertalingen, een metrische analyse en literaire analyse.

Een luchtfoto van Rath Cruachan, afbeelding verkregen van www.rathcroghantours.com

Johanna Rovers

3788288

Maart 2014

Begeleider: Mícheál Ó Flaithearta

Plagiaatverklaring.

Ik verklaar geen plagiaat gepleegd te hebben in dit werkstuk.

Datum: 14-09-2014

Handtekening: Johanna Rovers.

Inhoudsopgave.

Inleiding	4
Methodologisch en theoretisch kader	8
Lijst met gebruikte afkortingen	11
De manuscripten	12
MS G4	
Liber Flavus Fergusiorum	
Egerton 1782	
Vergelijking van de manuscripten	
Datering	15
Het fragment	18
De tekst	
De vertaling	
Noten bij de tekst	
Het gedicht van Fergus	29
De tekst	
De vertaling	
Noten bij de tekst	
Metrische analyse	
Literaire analyse: het stierkalf in het gedicht	34
Táin Bó Regamna	
Conclusie	
Eindconclusie	37
Bibliografie	38
Appendix: de vertaling van Kuno Meyer	40

Inleiding.

In dit onderzoek wil ik kijken naar een van de raarste verhalen uit de Ierse literatuur: *Echtra Nerai*, 'de Avonturen van Nera', of *Táin Bé Aingen*, 'de Koeienroof van Aingen'. Het is een *remscél* (letterlijk 'voor verhaal') bij de *Táin Bó Cuailgne*, 'de Koeienroof van Cooley', een van de belangrijkste verhalen uit de vroeg-Ierse literatuur. Dat wil zeggen dat het een verhaal is dat is geschreven als een soort prelude, en uitleg geeft over een bepaald detail. Het verhaal is ook nauw verbonden met de *Táin Bó Regamna*, 'de Koeienroof van Regamna', een andere *remscél* van de *Táin Bó Cuailgne*.

Het verhaal gaat als volgt:

Een Samhain in Rath Cruachan looft Ailill een prijs uit aan zijn huishouden: bind een wilgenteen rond de voet van één van de gevangenen die de dag tevoren zijn opgehangen, en je krijgt wat je maar wilt.

Velen proberen dit, maar komen snel weer terug. Dan gaat Nera naar buiten. Driemaal probeert hij de wilgenteen rond de voet van de gevangene te binden, maar driemaal springt deze er ook weer af. Dan vertelt de gevangene aan hem hoe hij de wilgenteen moet bevestigen, en zo lukt het.

Vervolgens vraagt de gevangene of Nera hem mee wil nemen naar een dicht bijzijnd huis, zodat hij wat kan drinken. Nera neemt hem op zijn rug, maar bij het huis aangekomen zien ze dat er een meer van vuur rond het huis is, en de gevangene zegt dat zijn drinken niet in dat huis is, en vraagt of Nera hem naar een volgend huis wil brengen. Het volgende huis heeft echter een meer van water er omheen, en ook hier is geen drinken.

Het derde huis bevat wel drinken, en de gevangene drinkt dit en spuugt vervolgens een slok uit op de mensen die zich in het huis bevinden, waarop ze sterven. Dan brengt Nera de gevangene weer terug naar de galg.

Vervolgens ziet Nera dat Cruachan wordt plat gebrand en dat het huishouden van Ailill en Medb wordt vermoord door een leger. Hij volgt het leger de *síd* in. Daar aangekomen moet hij voor de koning komen, en deze geeft hem de opdracht naar een huis te gaan waar een ongetrouwde vrouw woont, en elke dag een bundel brandhout naar het fort te brengen.

Dit doet hij, en ook verzorgt hij de koeien. Elke dag ziet hij een blinde man met een lamme man op zijn rug vanuit het fort naar een bron gaan, waarop de blinde aan de lamme

vraagt of “het” aanwezig was, en de lamme vertelt dat het er inderdaad is. Nera vraagt zijn vrouw erover, en deze vertelt dat de kroon van de koning in deze bron wordt bewaard.

Vervolgens vraagt zij naar de avonturen die hij heeft beleefd, en Nera vertelt dat hij het leger Cruachan zag platbranden. Zijn vrouw zegt hem dat het niet echt was, maar dat het een elfenleger was. De koning heeft echter wel plannen om Cruachan te vernietigen en iedereen te vermoorden, en Nera kan dit alleen voorkomen door ze te waarschuwen. Dus gaat Nera terug naar zijn volk om hen deze boodschap te geven. Zijn vrouw is ondertussen zwanger. Na een jaar keert Nera terug naar de *síd*, waar zijn vrouw in zijn afwezigheid zijn werk heeft gedaan, en zijn zoon, Aingen, gebaard heeft. Ze heeft ook een van de koeien aan Aingen gegeven.

Dan, in de nacht, steelt de Morrigan Aingen's koe en laat deze dekken door de Donn van Cualgne. Nera ontdekt de dag daarna dat de koe verdwenen is, maar ze komt uit zichzelf weer terug. Nera gaat vervolgens weer voor een jaar terug naar zijn volk, en aan het einde van dit jaar gaat hij in de *síd* om zijn familie op te halen, zodat Ailill en Medb de *síd* kunnen vernietigen.

Wanneer het stierkalf dat geboren is uit de koe van Aingen en de Donn van Cualgne uit de *síd* komt, loeit hij drie keer. Dit wordt gehoord door Ailill en Fergus, en hierop reciteert Fergus een gedicht.

Vervolgens vecht het stierkalf met de Findbennach, en verliest. Het loeit weer en Medb vraagt wat hij loeide aan haar herderin, en deze antwoordt dat het kalf zei dat als zijn vader, de Donn van Cualgne, er was geweest hij de Findbennach makkelijk had verslagen. Hierop zweert Medb dat ze niet zal slapen, noch drinken noch eten, voordat ze deze twee stieren heeft zien vechten.

Vervolgens gaan de mannen van Connacht de *síd* in en verwoesten hem, en Nera is met zijn familie in de *síd* gebleven en zal er niet uit komen tot de dag des oordeels.

Van dit verhaal zijn meerdere edities en vertalingen gemaakt, onder andere door Kuno Meyer¹, op basis van Egerton 1782 met variante lezingen uit G4², en een editie van het fragment in Liber Flavus Fergusiorum, door John Carey³. Ook zijn er een aantal vertalingen

¹ Meyer 1889

² Op het moment dat Kuno Meyer zijn editie maakte was G4 nog onderdeel van YBL, dit kan soms verwarrend zijn.

³ Carey 1980

verschenen, onder andere van Kuno Meyer (in zijn editie, maar deze vertaling is ook verschenen in *Ancient Irish Tales*), John Carey en Maartje Draak⁴.

Helaas kan ik in dit werkstuk niet de complete tekst van *Echtra Nerai* editeren, gezien dit te veel zou zijn voor een Bachelor Eindwerkstuk, en het maximale aantal woorden zou overschrijden. Ik wil echter wel de de complete tekst bespreken, dus wil ik het begin van de tekst editeren, vertalen en dateren, omdat dit fragment het gedeelte is wat in alledrie de manuscripten staat. De rest van het verhaal wil ik bespreken door middel van een editie van het gedicht van Fergus dat aan het einde van de tekst staat, met vertaling en metrische analyse, en een literaire analyse over het stierkalf in dit gedicht.

Wat als een rode draad door beide gedeeltes van het verhaal loopt, en ook de twee helften van mijn Eindwerkstuk met elkaar verbindt, is het thema van de Andere Wereld. Het begint al in de eerste regel van het verhaal: het is namelijk Samhain, dé avond wanneer de poorten van de Andere Wereld open gaan. Vervolgens is er het stuk met de opgehangen man. Deze episode komt ook onafhankelijk voor in volksverhalen, en zou dus heel goed een apart verhaal kunnen zijn dat aan onze tekst is toegevoegd.⁵ Daarna verschijnt er een elfenleger en gaat Nera ook daadwerkelijk de Andere Wereld binnen. En dat is pas de eerste helft van de tekst!

In de tweede helft verwekt Nera een zoon bij zijn Andere Wereldse vrouw, en zorgt de Morrigan ervoor dat er een kalf verwekt wordt bij een van zijn koeien. Beide 'kinderen' kunnen gezien worden als slechte voortekenen. De naam van de zoon van Nera is Aingen, wat letterlijk slechte geboorte kan betekenen.⁶ Het kalf is de tweede 'slechte geboorte', en zal volgens het gedicht veroorzaken dat kalveren zonder koeien zullen zijn, en dat de koning (Ailill?) een groot leger zal laten marcheren.

Het fragment dat ik ga editeren is het gedeelte wat in alle drie de manuscripten staat, een stuk van 54 regels lang verdeeld over 8 paragrafen. Deze editie ga ik maken op basis van G4, omdat er nog niet eerder een gepubliceerde editie gemaakt is gebaseerd op dit handschrift, met varianten en toevoegingen van de andere twee manuscripten. Ik zal natuurlijk de tekst geven, die ik vervolgens zal vertalen. Bij mijn vertaling zal ik een aantal aantekeningen geven om uit te leggen hoe en waarom ik bepaalde

⁴ Draak 1986

⁵ Ó Duilearga 1940

⁶ *ain* 'negatief prefix' + *gein* 'geboorte'

stukken op die manier vertaald heb. Verder wil ik pogen tot een datering te komen op basis van de taal, om te kijken of de tekst wellicht ouder is dan het oudste manuscript waar het in staat. Hierbij kijk ik alleen naar het fragment zelf, en niet naar de gehele tekst. Ook zal ik de manuscripten met elkaar vergelijken om te kijken of het kopiën van elkaar zijn of juist niet.

Ook het gedicht van Fergus zal ik editeren en vertalen, en ook hier zal ik er weer aantekeningen bij geven. Verder zal ik een metrische analyse bij dit gedicht geven. Als laatste zal ik op basis van dit gedicht een literaire analyse maken over de reden dat het stierkalf een slecht voorteken, een 'slechte geboorte' is.

Methodologisch en theoretisch kader.

Er zijn veel verschillende manieren waarop een editie gemaakt kan worden, en hier is ook veel discussie over. Allereerst moet er een keuze gemaakt worden tussen een diplomatische editie, een semi-diplomatische editie, een kritische editie of een 'multiple text' editie⁷.

Een diplomatische editie, of facsimile editie, beoogt de tekst uit één handschrift weer te geven zoals hij in het manuscript geschreven staat, dus met de aanwezige interpunctie, en de afkortingen niet uitgeschreven. Enige kritiek of bijvoorbeeld uitschrijving van afkortingen wordt in noten bij de tekst worden aangegeven. In zekere zin is een dergelijke editie dus alleen een transcriptie van de tekst zoals hij in het handschrift staat.

Een semi-diplomatische editie houdt in dat de tekst overgenomen wordt zoals hij in het manuscript staat, maar dat er wel leestekens en hoofdletters worden toegevoegd en dat afkortingen worden uitgeschreven. Deze uitgeschreven afkortingen horen wel aangegeven te worden in de editie, bijvoorbeeld door ze cursief te maken of te onderstrepen. Fouten in het manuscript horen niet te worden bijgewerkt, maar overtollige letters kunnen aangegeven worden met ronde haken, en toegevoegde letters met vierkante haken.

Een kritische editie streeft ernaar de tekst zoveel mogelijk te standaardiseren en normaliseren, zoals de tekst moet zijn geweest in de periode waarin hij voor het eerst is opgeschreven, en poogt de originele tekst te reconstrueren. Dit houdt dus eigenlijk in dat uit alle varianten die er zijn de oudste wordt gebruikt of gereconstrueerd. En ook hier worden leestekens en hoofdletters toegevoegd. Deze vorm van editeren is vaak praktisch bij poëzie, gezien de metrische criteria goed kunnen helpen bij het uitkiezen van de beste variant, maar bij proza is dit vaak lastiger, hoewel het wel gedaan wordt. Ook zijn er kritische edities gemaakt van teksten die maar in één manuscript voorkomen, zoals Pádraig Ó Riain's editie van *Cath Almaine*⁸, maar dit is meer een manier om voor studenten van het Oud-Iers een leesbare tekst te creëren, dan een poging om de tekst te reconstrueren zoals hij moet zijn geweest.

De 'multiple text' editie houdt in dat er een diplomatische editie wordt gemaakt van alle overlevende kopieën, en deze transcripties worden naast elkaar gezet. Vervolgens wordt

⁷ Murray 2009

⁸ Murray 2009: 54

er op basis van al deze diplomatische transcripties een kritische editie gevormd. Deze vorm van editeren is dus eigenlijk een combinatie tussen twee verschillende vormen edities.

Wat vooral een struikelpunt is in het maken van edities, is het feit dat de verschillen tussen de soorten edities zoals ik ze net heb omschreven, helaas niet altijd zo gebruikt worden. Wat de één een semi-diplomatische editie noemt, vindt de ander al een kritische editie. Dit komt ook omdat er binnen Keltische studies een andere richtlijn wordt aangehouden dan bij andere talenstudies wordt gedaan. Ik zal hier de richtlijnen van Kevin Murray⁹ aanhouden, die ik hierboven uiteengezet heb.

Mijn keuze hier gaat uit naar een semi-diplomatische editie, omdat ik de tekst wil weergeven zoals hij in het manuscript zelf staat, maar ook omdat ik niet voldoende bekwaam ben om een gestandaardiseerde tekst te maken. De transcripties die ik heb gebruikt, heb ik ook niet zelf gemaakt, ook hier weer omdat ik geen oefening heb gehad in het transcriberen van Ierse handschriften (en het helpt zeker ook niet mee dat één van de drie manuscripten bekend staat om zijn onleesbaarheid) dus voor Egerton 1782 heb ik de transcriptie van Kuno Meyer gebruikt¹⁰, voor het Liber Flavus Fergusiorum de transcriptie van John Carey¹¹, en de transcriptie van MS G4 heb ik gekregen van mijn begeleider Mícheál Ó Flaithearta, die een ongepubliceerde editie van *Echtra Nerai* heeft gemaakt als masterscriptie. In mijn editie heb ik uitgeschreven afkortingen aangegeven door ze te onderstrepen.

De tekst zou ook geschikt zijn voor een 'multiple-text' editie, maar mijn onbekwaamheid in het maken van transcripties van Ierse handschriften maakt het voor mij praktisch onmogelijk om een dergelijke editie te maken.

Verder heb ik gekozen om mijn editie op basis van één manuscript te maken, de zogenaamde 'codex optimus' of 'best-text' methode, ook wel bekend als de 'Bédierist' methode, naar Joseph Bédier¹². Deze methode wordt vooral veel gebruikt bij het editeren van Middeleeuws Franse edities, en is op basis van, zoals de naam al zegt, één manuscript dat als beste wordt bevonden door de editeur. Wel kunnen er stukken worden toegevoegd die bijvoorbeeld niet in dat bepaalde handschrift staan, maar voor de rest wordt de tekst zoveel mogelijk gehandhaafd zoals hij in het beste manuscript staat. Ik heb ervoor gekozen

⁹ Murray 2009

¹⁰ Meyer 1889

¹¹ Carey 1980

¹² Murray 2009: 55

mijn editie te maken op basis van MS G4, omdat dit het oudste handschrift is, maar ook omdat deze naar mijn mening de beste lezing heeft. Het Liber Flavus Fergusiorum heeft namelijk niet de complete tekst, en Egerton 1782 heeft, naar mijn mening, meer Middeliere ontwikkelingen dan MS G4. Ik heb wel op een aantal punten letters toegevoegd, en zelfs een complete zin uit Eg die niet in MS G4 geschreven stond. Verder heb ik varianten uit LFF en Eg toegevoegd in een kritisch apparaat.

Voor de overige dingen die ik heb gedaan in mijn editie – vertalen, de metriek analyseren en de inhoud literair analyseren – heb ik standaard methodes gevolgd die binnen de studie van het Oud-Iers gebruikelijk zijn, zoals bijvoorbeeld ook gedaan is in *Two Texts on Loch nEchach: De causis torchi Corco Óche and Aided Echach maic Maireda* van Ranke de Vries¹³. Mijn vertaling heb ik geprobeerd zo dicht mogelijk bij de Ierse tekst te houden, maar waar dat niet mogelijk was omdat het geen correcte Nederlandse zin opleverde (in sommige gevallen in het Nederlands onbegrijpbare zinnen) heb ik de letterlijke vertaling in mijn noten bij de tekst gegeven. Ik heb mijn datering gemaakt op basis van de grammatica en taal zelf, waarbij ik onder andere gebruik heb gemaakt van ‘an Mheán-Gaeilge’ van Liam Breatnach¹⁴. Bij de metrische analyse heb ik vooral gebruik gemaakt van *Early Irish Metrics* van Gerard Murphy¹⁵. Mijn literaire analyse heb ik gemaakt op basis van de tekst in vertaling, en een vertaling van de *Táin Bó Regamna*, welke nauw verwant is aan *Echtra Nerai*.

De volgorde van al deze elementen in mijn editie zijn naar mijn eigen voorkeur. Omdat ik de editie en vertaling van de tekst belangrijker vond dan de literaire analyse, heb ik de laatste achteraan geplaatst. Ook heb ik de hoofdtekst en het gedicht apart geëditteerd, enerzijds omdat er een heel groot stuk van de tekst dat er tussen hoort te staan, mist, en anderzijds omdat het gedicht maar in twee van de drie manuscripten staat. Verder heb ik per geëditteerd stuk tekst de volgorde tekst, vertaling en noten bij de tekst aangehouden. Bij het gedicht komt daar natuurlijk ook nog de metrische analyse bij.

¹³ De Vries 2012

¹⁴ Breatnach 1994

¹⁵ Murphy 1961

Lijst met gebruikte afkortingen.

Eg	British Library MS Egerton 1782
G4	National Library of Ireland MS G4
LFF	Royal Irish Academy MS 23 O 48, ook wel Liber Flavus Fergusiorum
LL	Book of Leinster
TBC	<i>Táin Bó Cuailgne</i>
YBL	Gele Boek van Lecan

De manuscripten.

De tekst van *Echtra Nerai* staat in drie manuscripten, MS G4, MS 23 O 48 en Egerton 1782.

MS G4.

MS G4 is geschreven in 1391. Dit manuscript ligt in de National Library of Ireland in Dublin. Voorheen was dit een onderdeel van het Yellow Book of Lecan, wat een manuscript is dat was gecompileerd uit andere manuscripten. Het bevat bijna de gehele Ulster cyclus, waaronder een incomplete *Táin Bó Cuailgne*, wat het logisch maakt dat dit onze tekst erin gebundeld was, omdat *Echtra Nerai* natuurlijk een *remscél* van de TBC is. G4 bestaat uit cols 573 tot 958 van YBL. Dit is het oudste manuscript waarin onze tekst gevonden wordt, onder de titel *Táin Bé Aingen*. De tekst begint op col 658 en eindigt op 662, dit zijn nog de cols zoals ze in YBL waren.¹⁶

Liber Flavus Fergusiorum.

MS 23 O 48, ook wel bekend als het Liber Flavus Fergusiorum is geschreven tussen 1435 en 1440. Dit handschrift wordt bewaard in de Royal Irish Academy in Dublin. Dit manuscript staat vooral bekend om zijn onleesbaarheid. In deze editie is dit ook te zien, veel woorden die in de marges staan zijn geheel of gedeeltelijk onleesbaar. In 2011 is er ook een artikel verschenen van Caoimhín Breatnach over de afkortingen en dergelijke in dit manuscript.¹⁷ In dit manuscript is de tekst van *Echtra Nerai* fragmentarisch; het bevat ongeveer de eerste helft, waar deze editie ook zal eindigen. In dit manuscript is geen titel gevonden. De tekst is te vinden vanaf folium 51 recto, kolom b, en eindigt op 52 verso, kolom a.¹⁸

Egerton 1782.

Egerton 1782 is geschreven rond 1517. Dit handschrift wordt bewaard in Londen, in de British Library. Het is de minst oude van de drie manuscripten. Hoewel het zo jong is, is het toch een zeer belangrijk handschrift voor de studie van Oud- en Middellijerse teksten, gezien een aantal teksten alleen nog in dit manuscripten overgeleverd zijn. Hier wordt geen titel

¹⁶ Selga Catalogus: http://vanhamel.nl/wiki/Dublin,_Trinity_College,_MS_1318#tab=Texts

¹⁷ Breatnach 2011

¹⁸ Selga Catalogus: http://vanhamel.nl/wiki/Dublin,_Royal_Irish_Academy,_MS_23_O_48b#tab=Texts

gevonden. Het begin van de tekst vinden we op folium 71 verso, en het eindigt op 73 verso.¹⁹

Vergelijking van de manuscripten.

Ik heb besloten om mijn editie te maken op basis van MS G4, met variante lezingen uit de andere manuscripten. Ik heb dit handschrift gekozen omdat dit de oudste is die de complete tekst bevat.

Eg kan per definitie geen kopie zijn van G4 omdat er een gedeelte van een zin in staat, *for a muin*. "*Ceth leth not mber?*" *oll Neuro*, die niet in G4 gevonden wordt. Ook zijn er veel andere werkwoordsvormen, en zijn er nog vele andere woorden toegevoegd, veranderd of juist weggelaten. In regel 3 heeft Eg bijvoorbeeld *ro-crochta*, waar G4 *do-crochta* heeft, in regel 12 heeft Eg *asmbert* in plaats van *adbert* in G4, en in regel 35 *dotucc* in plaats van *dodtuccai* in G4. Toegevoegde woorden zeggen in principe niets over de relatie tussen manuscripten, gezien de kopiïst individueel besloten kan hebben woorden toe te voegen. Wel zijn er heel wat kleine woorden waar een ander woord voor is gebruikt, zo geeft Eg in regel 6 bijvoorbeeld *iarum*, waar *tra* gevonden wordt in G4, en ook in regel 19 *dono* voor *didiu*. Ook heeft Eg woorden weggelaten die wel in G4 staan: bijvoorbeeld *annoso* in regel 4, *didiu* in regel 21, in regel 40 *ol si* en in regel 41 *iarum*. Maar deze kleine woordjes zeggen ook niet zo veel, gezien deze vaak uitwisselbaar zijn. Wat wel belangrijk is, is dat Eg in regel 24 *ocus bid dig hi* heeft voor *ibid deod a* in G4 en in regel 25 *dono dig a cechtarna dosuidiu* waar G4 *didiu deod de side* heeft.

LFF is ook geen kopie van G4, en hier geldt weer het zelfde: er zijn woorden weggelaten, toegevoegd of veranderd. Het feit dat LFF alleen een fragment bevat, hoeft niets uit te maken, gezien dit tweede gedeelte bijvoorbeeld later verdwenen zou kunnen zijn, bijvoorbeeld omdat iemand de pagina's er uit heeft gehaald. Onder de woorden die zijn weggelaten zijn onder andere *hi Raith Cruachan* in regel 2, *leo* in regel 3, in regel 12 *fair*, *didiu* in regel 20, *sin* in regel 32 en nog meer, hoewel dit soort kleine woorden vaak niet heel veelzeggend zijn. Ook heel wat dingen zijn anders in LFF dan in G4, bijvoorbeeld in regel 10

¹⁹ Selga Catalogus: <http://vanhamel.nl/wiki/London, British Library, MS Egerton 1782#tab=Texts>

heeft LFF *docomlaidhsead* waar G4 *do-cumlai* heeft²⁰, in regel 20 *dono loch* voor *ni didiu in loch*, in regel 22 *don neasum duinn* voor *beas* en *nechtur* voor *ceachtar* in regel 24.

Eg kan ook geen kopie zijn van LFF. En dit is simpelweg omdat Eg de complete tekst bevat, en LFF niet. Als Eg dus een kopie zou zijn van LFF dan zou het ook een fragment moeten zijn.

Natuurlijk kan het zo zijn dat al deze voorgenoemde veranderingen individuele veranderingen zijn van de verschillende scriptoren, maar er zijn zo veel verschillen in de drie manuscripten dat het mij erg onlogisch lijkt dat ze kopieën van elkaar zijn.

Er zijn drie onafhankelijke kopieën gemaakt, dus er moet in ieder geval nog één vroeger manuscript hebben bestaan waarin onze tekst stond en waarvan drie kopieën in verschillende tijden gemaakt zijn. Dat we zo zeker weten dat er nog een eerdere kopie moet zijn geweest komt ook door het feit dat we weten dat de titel bekend was in de 10de eeuw, vanwege het feit dat hij voorkomt in de Tale-Lists, lijsten met titels van verhalen.²¹

De drie kopieën die we nu hebben zijn waarschijnlijk gebaseerd op één kopie, maar dit hoeft niet te betekenen dat er niet nog meerdere kopiën geweest kunnen zijn. We weten in ieder geval zeker dat er nog één eerdere kopie moet zijn geweest.

²⁰ Deze verandering lijkt best groot, maar kan in wezen niet veel meer zijn dan een dezelfde vorm met of zonder *-sead*.

²¹ Hier zal ik het verder over hebben in het stuk over de datering.

Datering.

De manuscripten waar de tekst van *Echtra Nerai* in staat zijn alledrie geschreven in de vroeg modern Ierse periode, maar dit betekent niet dat de tekst zelf niet ouder kan zijn. Ik wil daarom kijken naar de taal van het fragment zelf, om te kijken of er bijvoorbeeld Middeliere ontwikkelingen plaatsgevonden hebben, of dat er juist oudere vormen aanwezig zijn. Hierbij wil ik het artikel van Liam Breatnach²² in *Stair na Gaeilge* gebruiken, maar ook een ongepubliceerde handout van Damian McManus²³, en een ongepubliceerde handout van Mícheál Ó Flaithearta²⁴.

De tekst moet sowieso even oud of ouder zijn dan 1391, gezien het oudste manuscript uit dat jaar komt, maar er zijn aanwijzingen dat de tekst zelf veel ouder is. Er is namelijk een verwijzing naar *Echtra Nerai* in de tekst *Do Fallsigud Tána Bo Cualgne* in het Book of Leinster²⁵. Deze tekst is door Kevin Murray gedateerd tot de 9de eeuw²⁶. Ook in de tale-lists A en B, die door Proinsias Mac Cana zijn gedateerd tot de 10de eeuw²⁷, maar ook zo oud zouden kunnen zijn als de 12de eeuw²⁸, en in de *Rennes Dindsenchas*, in het stuk over *Áth Luain*²⁹ worden verwijzingen naar onze tekst gevonden (dit is ook waarom ik deze titel prefereer boven de titel *Táin Bé Aingen*, omdat de laatste dus maar één keer voorkomt, en dus een toevoeging van de scriptor van G4 kan zijn). Hierdoor kunnen we met zekerheid zeggen dat het verhaal moet hebben bestaan in de 10de eeuw, maar dit zou natuurlijk nog eerder kunnen zijn, al hoeft dit natuurlijk niet de vorm te zijn die wij nu kennen.

Ik begin mijn analyse bij orthografische ontwikkelingen. De eerste ontwikkeling die we tegen komen is dat *b* wordt geschreven voor *p*, regel 42: *tibrad*, en dat *d* wordt geschreven voor *t*, regel 21: *athindlad*.

Vervolgens kijk ik naar de fonetische ontwikkelingen. Bij de klinkers is er verschil in ontwikkelingen in beklemtoonde en onbeklemtoonde lettergrepen. In beklemtoonde

²² Breatnach 1994

²³ McManus

²⁴ Ó Flaithearta A

²⁵ Thurneysen 1921:251-254

²⁶ Murray 2001: 19

²⁷ Mac Cana 1980:45, 53

²⁸ Toner 2000: 97

²⁹ Stokes 1894: 464-467

lettergrepen vinden we maar één ontwikkeling: *e* veranderd in *ea* voor een ongepalataliseerde medeklinker, dit zien we bij *Meadb* in regel 2.³⁰

Bij de medeklinkers zien we onder andere de verandering van *nd* naar *nn*³¹, bijvoorbeeld in regel 52 *ann*, wat *and* hoort te zijn. Deze ontwikkeling leidt vervolgens tot hypercorrectie, waarbij woorden die in het Oud Iers met *nn* gespeld waren met *nd* geschreven worden, maar in onze tekst komt dit niet voor. De volgende ontwikkeling die we zien is het samenvallen van *d /δ'/* en *g /γ'/*, bijvoorbeeld *adnaid* in regel 11, wat *atnaig* hoort te zijn, en *deigenach* voor *déidenach* in regel 25.³² De laatste ontwikkeling bij de medeklinkers die we tegenkomen is de hypercorrectie van de *f*. Omdat deze in geleniëerde vorm vaak niet werd geschreven, en ook niet werd uitgesproken, gingen ze, net als bij de *nd*, een *f* schrijven bij woorden die origineel helemaal geen *f* hadden, bijvoorbeeld bij *con-fhaccai* in regel 29 en bij *fedo*³³ in regel 13.³⁴

Bij de ontwikkelingen in het bepaald lidwoord vinden we ook een ontwikkeling, maar deze is al begonnen in de Oud Ierse periode, namelijk het vervangen van *inna* voor *na*. Dit na zien we in regel 4, 7, en 26. Ook wordt na een aantal preposities het lidwoord gereduceerd tot *-s*, dit komt maar één keer voor in onze tekst, in regel 18 bij *istig*.

Bij het werkwoord zijn er veel ontwikkelingen, maar in onze tekst zijn er niet veel te vinden. Zo is het verschil tussen simpele en samengestelde werkwoorden gewoon bewaard, en ook het verschil tussen prototone en deuterotone vormen. Er is zelfs een deponens in de tekst te vinden, namelijk *do-cuirther* in regel 11. Een ontwikkeling die we wel zien is de nieuwe uitgang *-at* voor de eerste persoon enkelvoud futurum in regel 9 *radad* (= *ragat*, *regat*) voor het Oud-Ierse *rega*.³⁵

Bij het zelfstandige werkwoord is er ook een ontwikkeling, namelijk dat het neutrum langzaam wordt opgegeven. In onze tekst zijn er aantal voorbeelden waarbij nog wordt vastgehouden aan het neutrum, bijvoorbeeld *a lla* in regel 3, en *a log* in regel 8. Er zijn

³⁰ Breatnach 1994: 230

³¹ Breatnach 1994: 259

³² Breatnach 1994: 234

³³ Dit gaat alleen op als je *fedo* als genitief enkelvoud neemt van *id*, het kan namelijk ook de genitief enkelvoud zijn van *fid* 'hout'. De eerste optie is naar mijn mening de meest logische, omdat dat woord eerder in de tekst gebruikt wordt en de vertaling 'hout' in de context raar is.

³⁴ Breatnach 1994: 235

³⁵ Breatnach 1994: 317

echter ook woorden waarbij het neutrum al is weggevallen, bijvoorbeeld *in loch* in regels 5 en 20, *imon tech* in regel 5 en *isin tech* in regels 8 en 24.³⁶

Zoals we kunnen zien bevat onze tekst maar weinig Middeliëse ontwikkelingen, en de ontwikkelingen die er zijn, zijn voor het grootste gedeelte orthografisch en fonetisch van aard. In het naamwoord en werkwoord hebben nog geen grote ontwikkelingen plaatsgevonden, en ook de geïnfigeerde pronomina zijn nog volledig functioneel, bijvoorbeeld in regel 4 bij *na-mbiad*, en bij *rod-bia* in regel 9.

Ook zijn er aantal woorden die een specifieke Oud Ierse of juist Middeliëse vorm hebben. Zo zien we in regel 4 de Middeliëse vorm *annoso*, wat in het Oud Iers *indosa* is. Verder zien we *immach* in regel 7, wat de oudere vorm van het woord is, maar in regel 9 en 42 is juist de Middeliëse vorm *amach* gebruikt. In regel 23 vinden we *immorro*, de Middeliëse vorm van *immurgu*, en in regel 27 vinden we *collad*, wat de jongere variant is van het Oud-Ierse *cotlud*. In regel 36 echter, zien we *comaidecht*, wat juist weer een Oud-Ierse vorm is (in het Oud-Iers weliswaar met *t* gespeld in plaats van *d*).

Deze Middeliëse ontwikkelingen, of liever het gebrek aan vele andere ontwikkelingen, in combinatie met de wetenschap dat onze tekst sowieso in de 10de eeuw bestaan moet hebben omdat er verwijzingen naar zijn in andere teksten en lijsten met titels, en het feit dat er Oud-Ierse vormen gebruikt worden naast Middeliëse vormen, leidt mij te geloven dat dit verhaal rond 900 gedateerd kan worden, de overgang van de Oud-Ierse periode in de Middeliëse periode. Dit betekent niet dat het verhaal niet ouder kan zijn, maar gebaseerd op de taalkundige analyse kan dit niet bewezen worden.

³⁶ Breatnach 1994: 241

Het fragment.

Dit fragment beslaat dus het begin van de tekst, dat in alledrie de manuscripten staat. De verdeling in paragrafen heb ik overgenomen van Mícheál Ó Flaithearta, en zijn regelverdeling heb ik losjes overgenomen, met een aantal aanpassingen. Ó Flaithearta heeft zijn ongepubliceerde editie ook gebaseerd op G4.³⁷ Wat tussen vierkante haken staat is toegevoegd aan de tekst, en wat tussen ronde haken staat, staat wel in het manuscript maar heb ik niet meegenomen in mijn vertaling. De tekst is gebaseerd op G4, maar er zijn woorden uit Eg en LFF toegevoegd.

In mijn variantenapparaat houdt *om* in dat dit woord in Eg of LFF niet is geschreven, een dubbele punt houdt in dat het het woord in G4 (het woord voor de dubbele punt) in het andere manuscript is vervangen door een ander woord, en een woord tussen haakjes geeft aan dat het woord daarachter in een van de andere manuscripten staat, maar niet in G4. Ook zijn er in LFF bepaalde stukken onleesbaar, dit heb ik aangegeven met < >.

³⁷ Deze heb ik helaas niet kunnen consulteren gezien hij én ongepubliceerd is én in het Modern Iers, de informatie hierover heeft Ó Flaithearta mij per mail toe gestuurd.

De tekst.

Tain Be Aingen andso³⁸

1. Bui Ailill et Meadb aidchi samna hi Raith Cruachan³⁹ cona tegluch uli. Gabthar⁴⁰ ar berbad bid leo⁴¹. Do crochtha⁴² da chimid leo a lla remi sin. As-bert⁴³ Ailill iarum: “Inti du-berad⁴⁴ tra,” ol se, “annoso⁴⁵, ith im chois nechtar na da chimid fil isin chroich, na-mbiad⁴⁶ log limsa airi, amal bid ail do.”

2. Ba mar tra⁴⁷ a(n) dorchadu⁴⁸ na haidchi sin 7 a grandatu 7⁴⁹, da-aidbitis⁵⁰ demna inn aidchi sin dogres. No teided⁵¹ cach ar n-uair⁵² huaidib immach dia fromadh na⁵³ haidche sin 7 ba hobunn (Col. 659) ticed isin tech doridhise. “Rom-bith-sa⁵⁴ a log lat⁵⁵,” ol Nera, “7 radad amach.” “Rod-bia⁵⁶ mo claideam orduirnd-sea em,” ol Ailill.

10 3. Do-cumlai⁵⁷ as⁵⁸ iarum inti Nera 7 gabais gaisced maith fair docum na cimead⁵⁹. Adnaid iarum id im chois indara cimid⁶⁰. Do-cuirther dono⁶¹ ina dedaid aitherrach co ba⁶² tri. Ad-bert⁶³ iarum in cimid fris: “Mina thuca menad tacair fair⁶⁴, cia⁶⁵ be⁶⁶ aigi co maidin, ni(n) dunfa⁶⁷ fair⁶⁸ a menad fen ind fedo⁶⁹.” Adnaid Nera menad tacair fair iar sin.

³⁸ LFF tain... aingen *om*

³⁹ LFF hi Raith Cruachan *om*

⁴⁰ Eg gabthar : gaibtiur

⁴¹ LFF leo *om*

⁴² Eg do crochta : ro-crochta

⁴³ Eg as-bert : asmbert

⁴⁴ Eg du-berad : domberud, LFF du-berad : no berad

⁴⁵ Eg annoso *om*

⁴⁶ Eg na-mbiad : rambiath, LFF na-mbiad : nodmbiad

⁴⁷ Eg, LFF mar tra : mor iarum

⁴⁸ Eg an dorchadu : a dorchotai, LFF an dorchadu : a torcada

⁴⁹ LFF 7 *om*

⁵⁰ Eg da-aidbitis : doaidbitis

⁵¹ LFF teided : tigdis

⁵² Eg cach ar n-uair : gach fer ar huair, LFF ar n-uair : ar uar

⁵³ Eg na : ina

⁵⁴ Eg rom-bith-sa : rom-bith-si, LFF rom-bith-sa : robiad-sa

⁵⁵ LFF log lat : log lium tra lat

⁵⁶ Eg rod-bia : rotmbiad, LFF rod-bia: rodbiad

⁵⁷ LFF do-cumlai : docomlaidhsead

⁵⁸ LFF as *om*

⁵⁹ Eg cimead : cimmido

⁶⁰ Eg indara cimid : indaro fiur dona cimbethuip

⁶¹ Eg dono : iarum

⁶² Eg co ba : co ma, LFF co ba : coma

⁶³ Eg adbert : asmbert

⁶⁴ LFF fair *om*

⁶⁵ Eg cia : dia , LFF cia : dia

⁶⁶ LFF be : bia

⁶⁷ Eg nin dunfa : ni duinfiuth iarum, LFF nin dunfa : ni duns

4. Ad-bert in⁷⁰ cimid asin croich fri⁷¹ Nera: “Ferrda sin, a Nera!” ol se. “Ferrda eicin⁷²!”
15 ol Nera. “Ar fir do laechdacht [f]rit, nom beir fort muin co n-asfiur⁷³ deoch lat. Ro bui⁷⁴ itu
mor form in tan rom crochad⁷⁵.” “Tairr em for mo⁷⁶ muin,” ol Nera. Do-thaed iarum [for a
muin. “Ceth leth not mber?” oll Neuro.]⁷⁷ “Don⁷⁸ tig as⁷⁹ nesam dun,” ol in cimid.

5. Lodar don tig hisin, co n-acadar⁸⁰ in loch tened imon tech sin. “Ni fil ar ndigh istig-
sea⁸¹,” ol in cimid. “Ni bi⁸² tine cen coiclead⁸³ and dogres. Tairr roinn⁸⁴ don tig (n)aili didiu⁸⁵
20 as⁸⁶ nesam dun,” ol in cimid⁸⁷. Lodur didiu⁸⁸ do suidiu⁸⁹, con-fhacadar ni didiu, in loch⁹⁰ usci
imi-side. “Na⁹¹ herc didiu⁹² don tig-sea⁹³,” ol in⁹⁴ cimid. “Ni gnath⁹⁵ athindlad na
athfothrucad na amur⁹⁶ co nemed ann inn aidchi iar codlad. Tairr ruind don tig⁹⁷ aili beas⁹⁸,”
ol in cimid.⁹⁹ “Ata mo deac-sa¹⁰⁰ isin tig-sea¹⁰¹ immorro,” ol in cimid. Do-[l]leci¹⁰² de for lar.
Teit isin tech. Athindlat 7 athfothrucad and¹⁰³. Ibid deod a¹⁰⁴ ceachtar¹⁰⁵ de. Amor co nemed

⁶⁸ LFF fair *om*

⁶⁹ LFF fedo *om*

⁷⁰ LFF < >

⁷¹ Eg fri : fria, LFF fri : sria

⁷² LFF < >

⁷³ Eg co n-asfiur : conn-esbiur, LFF co n-asfiur : co n-ispiur

⁷⁴ Eg ro bui : rombui

⁷⁵ LFF rom crochad : rocrochad

⁷⁶ Eg for mo : form, LFF mo *om*

⁷⁷ toegevoegd vanuit Eg

⁷⁸ LFF don : dosaett iarum don

⁷⁹ Eg as : iss, LFF as : is

⁸⁰ Eg (co n-acadar) iarum ni

⁸¹ Eg istig-sea : hissin tig siu, LFF < >ig sa

⁸² LFF bi : bidh

⁸³ LFF co < >lad

⁸⁴ LFF roinn : romuinn

⁸⁵ Eg didiu : dono

⁸⁶ Eg as : iss

⁸⁷ LFF didiu... cimid *om*

⁸⁸ Eg didiu : dono, LFF didiu *om*

⁸⁹ LFF s < >

⁹⁰ Eg, LFF ni didiu in loch : dono loch

⁹¹ LFF na *om*

⁹² Eg, LFF didiu *om*

⁹³ Eg tig-sea : tich sin, LFF tig-sea : taidh sin

⁹⁴ LFF i < >

⁹⁵ LFF gnath : gna

⁹⁶ LFF am < >

⁹⁷ LFF < >igh

⁹⁸ LFF beas : don neasum duinn

⁹⁹ LFF (cimid) lotar don taid sin.

¹⁰⁰ Eg deac-sa : dig-siu

¹⁰¹ Eg tig-sea : taig siu

¹⁰² LFF dole < >i

¹⁰³ LFF ann < >n

25 didiu¹⁰⁶ for lar in tigi. I bid didiu deod de side¹⁰⁷ 7 sroithe loim deigenach asa belaid im aichid na¹⁰⁸ ndaine¹⁰⁹ badar isin tigi, co n-apadar¹¹⁰ uili. Is iar sin tra ni maith athindlad na athfothrucad na tine cen coicled na amur co nemed i taig iar collad¹¹¹.

6. Do-mbeir iar¹¹² sin docum a reigi dorigisi 7¹¹³ do-thaed Nera for a chulo do¹¹⁴ Chruachnoib dorisi¹¹⁵, con-fhaccai ni. Ro loscad¹¹⁶ in dun ara chind 7 co n-accai ceandail a muintire lasna hocaib on dun. Teid i n-diaid int [s]luaig iarum in uaim Cruachan. “F[er] i llogsa,” ol in fer deiginach [fri Nera]¹¹⁷. “Trummu lorc fris¹¹⁸,” ol a chele fri-suidi¹¹⁹ 7 as-bert cech fer fria chele in focol sin¹²⁰ on(n) [f]ir deginach cusin fer toisinach.

7. Iar sin ro-segad¹²¹ Sith Cruachan 7 lodar isin sith. Gabair taisbenad na cend iarum don rig fiado-som isin sid.¹²² “Cid do-dentar¹²³ don fir tanic lib?” or fer dib-seom. “Taed i-lle connan-aicillir-sa¹²⁴,” ol in ri(g). Do-thaed chuq¹²⁵ iarum 7 ad-bert in ri fris: “Cid dod-tuca¹²⁶ lana hoco isin¹²⁷ sith?” ol in ri fris. “I¹²⁸ comaidecht dot¹²⁹ [s]luaig-siu¹³⁰,” ol Nera. “Erc don taig ud thall¹³¹ tra,” ol in ri, “ata ben aentuma and 7¹³² denad maith¹³³ frit. Abair fria is¹³⁴ uaim¹³⁵ rofhiter¹³⁶ chuici 7 tairr-siu cach dia co cuail condaig don taig sea¹³⁷.”

¹⁰⁴ Eg ibid deod a : ocus bid dig hi

¹⁰⁵ LFF ceachtur : nechtur

¹⁰⁶ Eg didiu : dana

¹⁰⁷ Eg didiu deod de side : dono dig a cechtarna dosuidiu, LFF side : sen

¹⁰⁸ LFF na : notbi

¹⁰⁹ LFF (ndaine) indi

¹¹⁰ LFF co n-apadar : n-abdadur de

¹¹¹ LFF collad : cocladh

¹¹² Eg iar : iarum

¹¹³ LFF 7 : cofacair

¹¹⁴ LFF do : cu

¹¹⁵ Eg dorisi om, LFF dorisi : dorigisi

¹¹⁶ LFF con-fhaccai ni ro loscad : conacadh an loscad

¹¹⁷ G4 heeft hier frim, maar dat is erg onlogisch, dus heb ik de lezing uit Eg en LFF overgenomen.

¹¹⁸ Eg lorc fris : al-lorg so, LFF fris : frif

¹¹⁹ Eg a chele fri-suidi : in fer deginuch

¹²⁰ LFF sin om

¹²¹ Eg ro-segad : dosegatt

¹²² Eg gabair... sid om

¹²³ LFF do-dentar om

¹²⁴ Eg connan-aicillir-sa : conn-accallar-su, LFF connan-aicillir-sa : co n-agall

¹²⁵ Eg chuq : qcco, LFF chuq : cucu

¹²⁶ Eg dod-tuca : dotucc, LFF dod-tuca : nodtuc

¹²⁷ LFF isin : san

¹²⁸ Eg i : a

¹²⁹ Eg, LFF dot : do

¹³⁰ LFF luaig-siu : sluaigh sin

¹³¹ LFF thall : all

¹³² Eg, LFF 7 om

¹³³ LFF (maith) ann

8. Do-gni-som¹³⁸ iarum annisin amal as-breth¹³⁹ fris. Feraid¹⁴⁰ iarum in ben failti fris 7
 40 as-bert: “Fochen duid,” ol si¹⁴¹, “masa he in rig ro chind¹⁴² i-lle¹⁴³.” “Is e¹⁴⁴ em,” ol Nera. No
 theided¹⁴⁵ (col. 660) Nera iarum¹⁴⁶ co cuail condaig don dun¹⁴⁷ cach dia¹⁴⁸. Ad-chith asin dun
 amach cach dia ara cind dall 7 bacach¹⁴⁹ for a muin. No theiddis co mbidis for ur na tibrad i
 ndorus in duine. “In fil and?” ol in dall. “Fil eicin,” ol in bacach. “Tiagam as didiu¹⁵⁰,” ol in
 bacach.

45 9. Ro iarfacht¹⁵¹ Nera iarum¹⁵² inni sin don mnai. “Cid tathaigit,” ol se, “in dall 7 in
 bacach don tibrat?” “Tathaigit in mbarr fil isin tibrad,” ol in ben¹⁵³, “.i. minn n-oir¹⁵⁴ bis for
 cind ind rig, is and do-choisecair.” “Cid armad¹⁵⁵ in dias ucut no thathaiget¹⁵⁶?” ol Nera. “Ni
 ansa,” ol¹⁵⁷ si, “uair robdar¹⁵⁸ iad robo tairisi lasin¹⁵⁹ rig¹⁶⁰ do thathaigid in bairr. Ro dallad
 indara fer 7 ro bacadeg¹⁶¹ alaile.” “Tairr i-lle bicc tra¹⁶²,” ol Nera fria¹⁶³ mnai, “co n-ecis dam
 50 ni do m’imtheachtaib colleig¹⁶⁴.” “Cid dot-arfas?” ol in ben¹⁶⁵. “Ni ansa,” ol Nera. “In tan ro-

¹³⁴ LFF fria is *om*

¹³⁵ LFF uaim : uaim-si

¹³⁶ Eg rofhiter : faiter, LFF rofhiter : faitir

¹³⁷ LFF sea : sin

¹³⁸ Eg do-gni-som : dognith-sium, LFF do-gni-som : dognim-sem

¹³⁹ Eg asbreth : issbreth, LFF asbreth : asbert

¹⁴⁰ Eg feraid : fertair, LFF feraid : ferai

¹⁴¹ Eg ol si *om*

¹⁴² Eg ro chind : rofuid

¹⁴³ LFF masa...i-lle : mas e in raedh rotaett alle

¹⁴⁴ LFF < >e

¹⁴⁵ LFF theided : teit

¹⁴⁶ Eg, LFF iarum *om*

¹⁴⁷ LFF (dun) iarum

¹⁴⁸ LFF dia *om*

¹⁴⁹ LFF < >acach

¹⁵⁰ Eg didiu *om*, LFF didiu : dono

¹⁵¹ LFF ro iarfacht : dofiarfacht

¹⁵² LFF iarum : dono

¹⁵³ Eg ben : uben

¹⁵⁴ LFF (n-oir) fil

¹⁵⁵ LFF armad : ar mbad

¹⁵⁶ LFF no thathaiget : oca taighid

¹⁵⁷ LFF (ol) Nera

¹⁵⁸ Eg robdar : rob

¹⁵⁹ LFF lasin : la sodan

¹⁶⁰ LFF rig *om*

¹⁶¹ LFF ro bacadeg : robaccadh

¹⁶² Eg tra *om*

¹⁶³ Eg, LFF (fria) a

¹⁶⁴ LFF colleig *om*

¹⁶⁵ Eg ben : uben

mba¹⁶⁶ oc taidecht isin sith, intar lim ro ort¹⁶⁷ Raith¹⁶⁸ Cruachan 7 do-rochair Ailill 7 Medb cona tegluch uili ann.” “Ni fir em¹⁶⁹,” ol in ben, “acht is¹⁷⁰ sluag siabra ro-dat-anic¹⁷¹. Firfaidhir¹⁷² inni sin,” ol si, “mani faillsigfed-som¹⁷³ dia¹⁷⁴ chelib.” “Cindus berad-sa robad¹⁷⁵ di m’muintir¹⁷⁶?” ol Nera. “Erig..¹⁷⁷

55

De vertaling.

De Koeienroof van de vrouw van Aingen [is] hier.

1. Ailill en Medb waren de nacht van Samhain samen met hun gehele huishouden in Rath Cruachan. Ze begonnen eten te bereiden. De dag ervoor waren twee gevangenen opgehangen. Ailill zei toen: “Hij die nu een wilgenteen zal plaatsen,” zei hij, “rond de voet van een van de twee gevangenen die aan de galg hangen, diegene zal een prijs krijgen van mij, wat hij ook zal wensen.”

2. De donkerheid en de verschrikking van die nacht waren groot, en demonen toonden zich altijd die nacht. Ieder van hen ging tegelijkertijd naar buiten om de nacht te testen en zij kwamen snel terug in het huis. “Moge jouw prijs voor mij zijn,” zei Nera, “en ik zal naar buiten gaan.” “Mijn goudgeveste zwaard zal inderdaad de jouwe zijn,” zei Ailill.

3. De eerdergenoemde Nera ging toen naar buiten richting de gevangenen en hij bewapende zich goed. Hij plaatste toen de wilgenteen om de voet van één van de twee gevangenen. Hij plaatste hem om zijn voet waar hij (de wilgenteen) herhaaldelijk wegsprong, tot drie keer toe. Toen zei de gevangene tegen hem: “Tenzij je er een fatsoenlijke pin op plaatst zal de pin niet zelf fatsoenlijk samenvoegen, hoewel je er mee bezig zult zijn tot de morgen.” Nera plaatste er toen een fatsoenlijke pin op.

¹⁶⁶ LFF ro-mba : roba

¹⁶⁷ Eg ro ort : rohorta, LFF ro ort : roortsaid

¹⁶⁸ LFF raith *om*

¹⁶⁹ Eg (em) on

¹⁷⁰ LFF is : an

¹⁷¹ Eg ro-dat-anic : dotainicc, LFF ro-dat-anic : rodtainic

¹⁷² LFF fir< >aigter

¹⁷³ Eg faillsigfed-som : foilset-som

¹⁷⁴ LFF (dia) teaglach uile ann dia

¹⁷⁵ LFF robad : na fis sinn

¹⁷⁶ Eg, LFF di m' : don

¹⁷⁷ Met dit woord eindigt het fragment in LFF, daarom heb ik mijn stuk hier laten eindigen.

4. De gevangene zei vanaf de galg tegen Nera: “Dat [was] manhaftig, oh Nera!” zei hij. “Manhaftig [was dat] inderdaad!” zei Nera. “Op de waarheid van jouw dapperheid, draag mij op je rug, zodat ik een drankje moge hebben met jou. Ik had een grote dorst toen zij mij ophingen.” “Kom dan op mijn rug,” zei Nera. Hij ging toen op zijn rug [zitten]. “In welke richting zal ik je dragen?” zei Nera. “Naar het huis dat het dichtst bij ons ligt,” zei de gevangene.

5. Zij gingen naar dat huis, en ze zagen een¹⁷⁸ meer van vuur rond dat huis. “Ons drinken is niet in dit huis,” zei de gevangene. “Hierbinnen is nooit een vuur dat niet opgerakeld wordt¹⁷⁹. Ga voor ons naar het andere huis dat het dichtst bij ons is,” zei de gevangene. Toen gingen zij naar dat huis, en zagen een¹⁸⁰ meer van water er omheen. “Ga dan niet naar dit huis,” zei de gevangene. “Gewoonlijk is er geen gebruikt waswater noch gebruikt badwater noch een tobbe met spoelwater in de nacht, nadat mensen zijn gaan slapen. Ga nog voor ons naar het andere huis,” zei de gevangene. In dat huis daar is mijn drinken,” zei de gevangene. Hij (Nera) liet hem op de vloer gaan. Hij gaat het huis binnen. Er was daar gebruikt waswater en gebruikt badwater. Hij (de gevangene) neemt een slok van elk van hen. Bovendien stond er een tobbe met spoelwater op de vloer van het huis. Dan neemt hij een slok van de voorgenoemde en spuugt de laatste slok uit zijn mond op het gezicht van de mensen die in het huis waren, zodat zij allen stierven. Sinds die tijd is het niet goed om gebruikt waswater noch gebruikt badwater noch een vuur zonder oprakelen noch een tobbe met spoelwater in huis te hebben na het slapen.

6. Hij draagt hem daarna weer richting zijn straf en Nera kwam weer terug naar Cruachan, totdat hij iets zag. Het fort werd tegenover hem verbrand en hij zag de hoofden van zijn huishouden [op de speren] van de krijgers van het fort. Hij ging toen in navolging van het leger de grot van Cruachan binnen. “[Er is] een man in dit spoor¹⁸¹,” zei de laatste man tegen Nera. “Het spoor [is] zwaarder voor hem,” zei zijn metgezel tegen hem en elke man zei tegen zijn metgezel dat gezegde van de laatste man tot de eerste man.

7. Daarna bereikten zij (het leger) *Síd Cruachan* en zij gingen de *síd* binnen. [De] hoofden werden toen getoond aan de koning in de *síd* in zijn (Nera's) aanwezigheid. “Wat zal

¹⁷⁸ In het Iers staat hier een bepaald lidwoord, maar in het Nederlands loopt dit niet, dus heb ik het vertaald met een onbepaald lidwoord.

¹⁷⁹ Letterlijk: “een vuur zonder ontzien”.

¹⁸⁰ Ook hier staat er in het Iers een bepaald lidwoord, maar in het Nederlands is een onbepaald lidwoord beter.

¹⁸¹ Dit betekent dat Nera hen dus achtervolgde, hij was in hun spoor.

er gedaan worden met de man die met jullie mee kwam?” zei iemand van hen. “Laat hem hier komen zodat ik met hem moge spreken,” zei de koning. Hij kwam toen naar hen en de koning zei tegen hem: “Wat brengt jou met de krijgers in de *síd*?” zei de koning tegen hem. “[Ik kwam] in begeleiding van jouw leger,” zei Nera. “Ga dan naar dat huis verderop,” zei de koning, “daar is een ongetrouwde vrouw en zij zal je goed behandelen. Zeg tegen haar dat het van mij is dat hij aan haar is gestuurd en kom elke dag met een bundel brandhout naar dit huis.”

8. Hij deed dat toen zoals tegen hem was gezegd. De vrouw heette hem toen welkom en zei: “Welkom,” zei ze, “als het de koning is die je hier heeft geweest.” “Hij is het waarlijk,” zei Nera. Nera ging toen elke dag met een bundel brandhout naar het fort. Hij zag elke dag vanuit het fort voor hem een blinde met een lamme op zijn rug naar buiten [komen]. Zij gingen totdat zij op de rand van de bron voor het fort waren. “Is het daar?” zei de blinde. “Het is er inderdaad,” zei de lamme. “Laten wij dan weg gaan,” zei de lamme.

9. Nera vroeg daar toen naar aan de vrouw. “Waarom bezoeken de blinde en de lamme de bron?” zei hij. “Ze bezoeken de kroon die zich in de bron bevindt,” zei de vrouw, “dat wil zeggen de gouden kroon die op het hoofd van de koning is, daar is het dat hij wordt bewaard.” “Waarom bezoekt dit stel hem?” zei Nera. “Dat is niet moeilijk,” zei zij, “omdat zij het waren die door de koning betrouwbaar werden bevonden om de kroon te bezoeken. Één van de twee mannen is blind gemaakt en de ander is lam gemaakt.” “Kom dan eens wat dichterbij,” zei Nera tegen zijn vrouw, “opdat jij ondertussen iets van mijn reizen aan mij moge verklaren.” “Wat heeft zich aan jou getoond?” zei de vrouw. “Het is niet moeilijk,” zei Nera. “Toen ik in de *síd* kwam, scheen het mij toe dat Rath Cruachan verwoest werd en Ailill en Medb met hun gehele huishouden waren gevallen.” “Het is niet waarlijk waar,” zei de vrouw, “maar het is een spookleger dat naar jou kwam. Dat zal waar worden,” zei zij, “als hij het niet zou tonen aan zijn metgezellen.” “Op welke manier zal ik een waarschuwing brengen naar mijn huishouden?” zei Nera. “Rijs op..

Noten bij de tekst.

Regel 2: *gabthar ar berbad* betekent letterlijk ‘er werd opgenomen te koken’.

- Regel 3: *do crochta* is een passief verleden tijd van *crochaid*, maar *do* hoort *ro* te zijn, zoals ook in Eg geschreven is. Deze verwarring van *do* en *ro* is een Middeliere ontwikkeling
- Regel 4: *annoso* is de Middeliere vorm van *indosa*, waarbij de *i* een schwa is geworden en dus ook met een *a* gespeld kan worden, en *nd* is samengevallen tot *nn*.
na-mbiad log limsa airi, amal bid ail do betekend letterlijk ‘er zal zijn aan hem een prijs van mij voor hem, zoals er zal zijn verlangen aan hem’.
- Regel 6: *dorchadu* is een abstract zelfstandig naamwoord, bestaand uit bijvoeglijk naamwoord *dorch(a)e* plus het suffix *-atu*, wat het in een zelfstandig naamwoord veranderd.¹⁸²
grandatu is ook een abstract zelfstandig naamwoord wat bestaat uit bijvoeglijk naamwoord *gránda* ‘verschrikkelijk’ plus suffix *-atu*.¹⁸³
- Regel 7: *no theided* is een variant van *no téged*, waarbij we de Middeliere ontwikkeling waarbij de *d* en *g* samenvallen zien.
- Regel 9: *radad* is *ragat*, hier zien we ook weer de *e* en *g* die samenvallen, en de *t* die een *d* wordt gespeld omdat het zo werd uitgesproken, maar er is hier nog meer aan de hand. Deze uitgang *-at* is namelijk een nieuwe, Middeliere, uitgang voor de eerste persoon enkelvoud futurum, wat in het Oud-Iers *-a* was.
amach is de Middeliere vorm van *immach*, waarbij ook weer de *i* wordt uitgesproken als een schwa en dus ook met een *a* gespeld kan worden.
- Regel 11: *adnaid* is het werkwoord *ad-aig*, met versteend geïnfigeerd pronomen. *do-cuirther dono ina dedaid aitherrach co ba tri*, betekent letterlijk ‘hij plaatste ook waarin hij wegsprong weer totdat het was drie’, maar dit is geen goede zin in het Nederlands.
- Regel 12: *aigi* is *aici*, dit is een Middeliere ontwikkeling waarbij *g* wordt gespeld voor *c*¹⁸⁴, en het is de verbogen prepositie *oc* ‘naar’ met een derde persoon enkelvoud mannelijk of vrouwelijk.

¹⁸² Thurneysen 2003: 165

¹⁸³ Thurneysen 2003: 165

¹⁸⁴ Breatnach 1994: 235

- Regel 15: *co n-asfiur* is de eerste persoon praesens subjunctief van *ibid* ‘drinken’.
ro bui itu mor form betekent letterlijk ‘een grote dorst was op mij’.
- Regel 17: *not mber*, deze vorm is apart, maar komt natuurlijk ook niet uit G4. Dit is of een eerste persoon enkelvoud futurum conjunct (waarbij het lengteteken op de *e* niet in het handschrift geschreven is) of een eerste persoon enkelvoud subjunctief conjunct van *beirid*.
- Regel 18: *istig is isin tig*, het lidwoord is hier samengetrokken met de prepositie tot er niet meer over is gebleven dan –s.
- Regel 19: *tine cen coiclead*, letterlijk een ‘vuur zonder ontzien’, dit houdt in dat het vuur niet verzorgd wordt, en dus uit zal gaan.¹⁸⁵
- Regel 22: *codlad* is een variant van *cotlud*.
- Regel 23: *immorro* is de Middeliere vorm van *immurgu*.
- Regel 27: *collad* is is een variant van *cotlud*.
- Regel 28: *dorigisi* is *doridisi*, hierbij zijn de *d* en *g* weer samengevallen.
do-mbeir is genasaliseerd, maar er is geen zichtbaar geïnfigeerd pronomen. Dit pronomen is natuurlijk een derde persoon enkelvoud mannelijk, wat eigenlijk –*a* is. Dat dit pronomen niet meer zichtbaar is komt door het feit dat in de Middeliere periode onbeklemtoond *o* en *a* samenvallen.
reigi lijkt in eerste instantie van *réide* te komen, zeker omdat Eg hier *rede* geeft, wat ‘gladheid, vlakeheid’ betekend, maar dat is in deze context niet logisch, en Kuno Meyer vertaalt het woord met ‘torture’. Het is namelijk een genitief enkelvoud van het vrouwelijke *ríag*, wat ‘straf, marteling’ betekent.
- Regel 29: *chruachnoib* is hier meervoud, dit komt omdat de naam *Cruachu* waarschijnlijk afgeleid is van een oudere vorm *Cruachain*, wat een meervoudsvorm is omdat het de naam van een stam zou zijn, welke vaak in het meervoud geschreven werden.¹⁸⁶
ara chind betekent letterlijk ‘voor zijn hoofd’, maar is idioom voor ‘voor hem’.
- Regel 30: *lasna hocaib* is geschreven in de dativus, maar in het Oud-Iers hoort na de prepositie *la* een accusativus te komen, dit is dus een Middeliere ontwikkeling, maar komt alleen in G4 en LFF voor.

¹⁸⁵ Meyer 1890: 209

¹⁸⁶ Waddell 1983: 21

- Regel 31: G4 geeft hier *frim*, maar dit in deze context niet logisch. Eg en LFF geven hier *fri Nera*, en dit lijkt mij de betere lezing dus heb ik deze overgenomen.
- Regel 34: *do-dentar* is *do-gentar*, en hierbij is de deuterotone futurum-stam *-gen* vervangen voor de prototone praesens-stam *-den*.
- Regel 35: *connan-aicillir-sa* is een lastige vorm. Hij bestaat uit nasaliserend *co* 'zodat' + een geïnfigeerd pronomen derde persoon enkelvoud mannelijk *da* + de daadwerkelijke werkwoordsvorm *aicillir*, een eerste persoon enkelvoud praesens subjunctief van het werkwoord *ad-gládathar* 'spreken met' + nog een suffix eerste persoon enkelvoud. Het werkwoord zou er dus eigenlijk uit moeten zien als: *conda-n-aicillir-sa*. Dus dan is de vertaling 'zodat ik met hem moge spreken'. In de andere manuscripten is er echter geen sprake van een geïnfigeerd pronomen, wat hier erg onlogisch is omdat de zin dan geen lijdend voorwerp heeft.
- De *q* in *chuq* staat voor *cu*, dus *chucu*, *co* 'naar' + derde persoon meervoud.
- Regel 38: *chuici* is *co* 'naar' + derde persoon enkelvoud vrouwelijk.
condaig is *connaid*, hier zien we de ontwikkeling van *nd* naar *nn*.
- Regel 41: *teided* is *teiged*, de *d* en *g* zijn samengevallen in de Middeliere periode.
- Regel 42: *theiddis* is *theigdis*, en ook hier zijn *d* en *g* weer samengevallen.
tibrad is *tiprat*, de *p* en *t* worden *b* en *d* geschreven omdat ze ook als zodanig werden uitgesproken.
i ndorus betekent letterlijk 'in de deur', maar is idioom en betekent 'voor'
- Regel 50: *colleig* is *calleic*, de *c* wordt als *g* gespeld omdat hij ook zo werd uitgesproken.
- Regel 52: *siabra* is de Middeliere vorm van *síabair*.¹⁸⁷

¹⁸⁷ Quin 2007: 540

Het gedicht van Fergus.

Dit gedicht wordt gesproken door Fergus als Nera zijn vrouw en kind en vee uit de *síd* heeft geleid, en het kalf, wat van zijn zoon Aingen is, loeit.

De reden dat ik dit gedicht ook mee neem in mijn editie is omdat dit gedicht voort borduurt op het thema van de Andere Wereld waar het voorgaande fragment al vol van zat.

Het gedicht dat Fergus reciteert is logischerwijs alleen te vinden in G4 en Eg, omdat deze bijna aan het einde van de tekst staat en LFF alleen de eerste helft van Echtra Nerai bevat.

Ook hier gaat weer op dat de regelverdeling van Mícheál Ó Flaithearta is, met enkele aanpassingen van mijn kant, en het variantanapparaat werkt hetzelfde als bij de hoofdtekst.

De tekst.

“Nib¹⁸⁸ inmain leam in ag
gessis isan Cruachanmag,
mac in¹⁸⁹ Duib Cuailgne, conad-saig,
mac¹⁹⁰ in tairbin o¹⁹¹ Loch Laig.

Beidt loeg¹⁹² cen bu
i mBairchiu, hi Cuailgne.
Cithis¹⁹³ remi roirge in ri
di¹⁹⁴ ag aigi Ainegene.”

De vertaling.

“Niet vind ik het kalf aangenaam

¹⁸⁸ Eg nib : nibud

¹⁸⁹ Eg in *om*

¹⁹⁰ Eg mac : macan

¹⁹¹ Eg o : ol

¹⁹² Eg loeg : loegain de

¹⁹³ Eg cithis : cichis

¹⁹⁴ Eg di : do

dat loeit in de vlakke van Cruachan,
de zoon van de Zwarte van Cuailgne, nadat hij opzoekt
de zoon van de jonge stier van Loch Laig.

Kalveren zullen zijn zonder koe
in Bairchiu, in Cuailgne.
De koning zal een lange reis gaan voor hem
vanwege deze koe van Aingen.”

Noten bij de tekst.

- Regel 1: *nib* is de negatie *ní* plus een derde enkelvoud praesens subjunctief van de copula, die soms voorkomt als *-b*.
inmain leam is idioom voor ‘aangenaam bij mij’.
- Regel 2: *gessis* is hier een relatieve vorm van de derde persoon enkelvoud praesens.
- Regel 7: *cithis*, wat eigenlijk *cichis* moet zijn, zoals in Eg geschreven is, (deze fout is waarschijnlijk of een kopieerfout of een transcriptiefout, de c en t lijken sterk op elkaar) kan of een futurum derde enkelvoud van *cingid* ‘stappen’ zijn, of een preteritum derde enkelvoud van *cíid* ‘huilen’, gezien *roirge* een ‘grote stap’ betekent en het vorige werkwoord in deze stanza ook een futurum is, is de eerste optie de meest logische.

Metrische analyse.

Ik ga dit gedichtje analyseren, en daarvoor ga ik gebruik maken van de *Early Irish Metrics* van Gerard Murphy¹⁹⁵, *A Primer Of Irish Metrics* van Kuno Meyer¹⁹⁶ en een ongepubliceerde handout van Mícheál Ó Flaithearta¹⁹⁷.

Het eerste kwatrijn van het gedicht is geschreven in *deibide*, om precies te zijn *deibide nguilbnech ndialtach*¹⁹⁸, al is het weliswaar niet heel strict. Deze soort *deibide* heeft

¹⁹⁵ Murphy 1961

¹⁹⁶ Meyer 1909

¹⁹⁷ Ó Flaithearta B

in zijn strictste vorm 7 lettergrepen per regel, en het woord aan het einde van de regel bestaat uit maar één lettergreep. Ook moet er eindrijm zijn tussen regels a en b, en tussen regels c en d.

Er is sprake van ongeveer 7 lettergrepen per regel, en regels a en b rijmen met elkaar, *ag* rijmt namelijk met *cruachanmag*, en regels c en d doen dit ook, namelijk tussen *conad-saig* en *laig*. Het feit dat *cruachanmag* niet uit één lettergreep bestaat is wel opvallend, maar ik ga er van uit dat, omdat het een samengesteld woord is, men *mag* qua lettergrepen los zag van *cruachan*, zeker ook omdat *-saig* ook los gezien wordt van *conad*, hoewel dat ook een syntactische eenheid is.

“Nib inmain leam in ag	6 ¹
geis isan Cruachan mag ,	7 ³
mac in Duib Cuailgne conad- saig ,	8 ¹
mac in tairbin o Loch Laig .	7 ¹

Het tweede kwatrijn lijkt heel anders te zijn dan het eerste, maar ook deze is geschreven in *deibide*, maar dit is *deibide [ngairit] do-cheil a chubaid*¹⁹⁹. Bij dit metrum horen de lettergrepen in de strictse vorm 4², 6², 7¹, 7³ te zijn, waarbij dus de laatste woorden van de regel ook een vast lettergrepen aantal hebben. Regels a en b horen met elkaar te rijmen, en ook regels c en d.

Het aantal lettergrepen klopt niet helemaal, en ook het eindrijm klopt niet, maar, als we er vanuit gaan dat *cuailgne* eigenlijk *cuailgniu* zou horen te zijn, zoals ook geschreven is in Eg, is er wel eindrijm tussen regels a en b. Het bijbehorende eindrijm in regel c en d, is ook niet zichtbaar aanwezig, maar deze is er wel, namelijk tussen *ri* en *ainegene*. *Aingene* hoort namelijk gespeld te zijn met een *i* als laatste klinker, zoals ook in Eg is geschreven. Er is alliteratie in regel c tussen *roirge* en *ri* en *aicill*-rijm in regel c en d tussen *ri* en *aigi*. Het woord *ainegene* heeft een lettergreep te veel, en zou eigenlijk *aingene* moeten zijn, wat het aantal lettergrepen in die regel zou brengen op 7³, wat logischer is.

Beidt loeg cen bu	4 ¹
-------------------	----------------

¹⁹⁸ Murphy 1961: 68

¹⁹⁹ Murphy 1961: 67

i mBairchiu, hi Cuailgne.	6 ²
Cithis remi roirge in ri	8 ¹
di ag aigi Ainegene.”	8 ⁴

In Egerton 1782 is het eerste kwatrijn ook geschreven in *deibide nguilbnech ndialtach*, maar tweede kwatrijn van het gedicht is heel anders, deze is ook wel geschreven in *deibide*, net als de rest van het gedicht. Maar in dit geval is het metrum *deibide scailte fota*, wat in zijn strictste vorm 7 lettergrepen per regel bevat, en de oppositie tussen *rinn* en *airdrinn* heeft. Dit houdt in dat de eerste regel in het laatste woord een x aantal lettergrepen heeft (*rinn*) en in de regel daarna heeft het laatste woord x plus één of twee lettergrepen (*airdrinn*). Ook hoort er weer eindrijm te zijn, tussen regels a en b, en tussen regels c en d.

Omdat dit kwatrijn zoveel verschilt met de lezing in MS G4 wil ik deze hier ook nog geven. Ook is dit interessant omdat dit vragen oproept over in welk metrum het originele gedicht geschreven moet zijn geweest.

Zoals gezien kan worden zijn ook hier de lettergrepen niet heel strict, maar het zijn wel steeds ongeveer 7 lettergrepen. Er is ook weer sprake van het eindrijm, in regels a en b tussen *buu* en *cuailgniu*, en in regels c en d tussen *rig*²⁰⁰ en *aingini*.

Bet loegain de cin buu	6 ¹ (<i>rinn</i>)
i m-Bairchi, hi Cuailgniu.	6 ² (<i>airdrinn</i>)
Cichis réim roirge ind rig	7 ¹ (<i>rinn</i>)
do ág aide Aingini.	7 ³ (<i>airdrinn</i>)

Het feit dat in geen van de kwatrijnen het metrum erg strict is, komt doordat dit gedicht gevonden is in een proza tekst, waarin het niet heel erg strict hoeft te zijn, in plaats van in een groter gedicht, waar het metrum wel strict hoort te zijn.

²⁰⁰ Dat is, als je de *g* in *rig* wegdenkt, die daar ook niet hoort te staan.

Literaire analyse: het stierkalf in het gedicht.

Koeien waren in de Ierse cultuur heel belangrijk. De waarde van een man bijvoorbeeld, de *lóg n-enech* 'ere-prijs', werd berekend in *seuit*, welke de waarde heeft van een halve melkgevende koe. Ook het bekendste epos uit de Ierse literatuur, de *Táin Bó Cuailgne*, gaat om een stier. Overhaupt is de *táin bó*, of koeienroof, een apart genre in de Ierse literatuur, en zijn er vele verhalen van te vinden.²⁰¹

In het gedicht en in mijn samenvatting aan het begin van dit werkstuk hebben we al kennis gemaakt met het kalf van Aingen, maar omdat ik niet de gehele tekst heb geëditteerd zal ik ook in mijn appendix de complete vertaling van Kuno Meyer geven, zodat het complete verhaal gelezen kan worden.

We kunnen wel zien dat dit kalf zeer bijzonder is, het is de zoon van de Donn van Cualgne, één van de stieren uit de *Táin Bó Cuailgne*, en een koe uit de andere wereld. Er wordt gezegd in het gedicht dat dit stierkalf niet geliefd is, en dat hij ervoor zal zorgen dat kalveren zonder koeien zullen zijn.

Hierover spreekt Alden Watson ook in zijn artikel 'A Structural Analysis of *Echtra Nerai*'²⁰². Het kalf is geboren uit een illegitieme relatie, omdat de Morrigan zijn moeder ontvoerd heeft om haar te laten dekken door de Donn van Cualgne. Deze illegitiemheid van het stierkalf, en het feit dat zijn ouders beiden uit verschillende werelden komen, zorgen ervoor dat hij buiten de gewone samenleving valt, en een liminaal figuur wordt. Dit maakt het kalf een gevaarlijk figuur:

"As such, the narrative indicates that they are potentially dangerous. It is the bull calf's bellowing about its parent, the Donn of Cúalgne, that brings on Medb's oath and, to some extent, the resultant disaster of *Táin Bó Cúalgne*."²⁰³

Verder kunnen we uit het gedicht van Fergus begrijpen dat er oorlog zal komen door deze koe, en dat de koning een leger zal laten komen vanwege hem:

²⁰¹ Kelly 1998: 28

²⁰² Watson 1986

²⁰³ Watson 1986: 138

“Er sagt in Form eines Gedichtes, daß das Kalb der Sohn des Dub Cuailgne sei, und daß der König um des Kalbes des Aingen willen ein großes Heer aufmarschieren lassen werde: [...] Mit anderen Worten, es wird Krieg um dieses Kalbes willen geben.”²⁰⁴

Táin Bó Regamna.

Zoals ik in de inleiding al heb genoemd is *Echtra Nerai* nauw verwant aan de *Táin Bó Regamna*, ‘de Koeienroof van Regamna’, welke, zoals eerder genoemd, ook een van de *remscéla* bij de *Táin Bó Cuailgne* is. Er is onder andere een vertaling verschenen in *Ancient Irish Tales*²⁰⁵, en Johan Corthals heeft het verhaal recentelijker geëditeerd²⁰⁶. Dit verhaal gaat over de episode in *Echtra Nerai* waarin de Morrigan de koe van Aingen steelt. Waar *Echtra Nerai* hier heel kort over is, geeft *Táin Bó Regamna* een heel verslag van wat er gebeurt als de Morrigan met de koe van Aingen naar Ulster gaat om haar te laten dekken door de Donn van Cualgne.

Onderweg komt ze namelijk Cú Chulainn tegen, die een schreeuw heeft gehoord en samen met zijn wagenmenner Lóeg gaat kijken wat er aan de hand is. Er volgt een gesprek waarbij de Morrigan in eerste instantie haar eigen identiteit en die van de man die bij haar is, Daire mac Fiachna, de eigenaar van de Donn van Cualgne, niet wil prijsgeven. Pas als Cú Chulainn haar bedreigt, geeft ze de identiteit van Daire, en zegt ze dat zij zelf een vrouwelijke satirist is. Ze reciteert een gedicht, en dan springt Cú Chulainn op haar strijdwagen, maar zij, de strijdwagen, de man en de koe verdwijnen. Ze is veranderd in een zwarte vogel, en nu pas herkent Cú Chulainn haar als zijnde de Morrigan.

Zij zegt vervolgens dat er slechte dingen met Cú Chulainn zullen gebeuren doordat hij haar heeft aangevallen, en dat ze de koe van Aingen heeft meegenomen om haar te laten dekken door de Donn van Cualgne, en dat Cú Chulainn in leven zal blijven tot het kalf wat in haar buik is een jaar zal zijn, en dat dat zal leiden tot de *Táin Bó Cuailgne*. Cú Chulainn zegt vervolgens dat hij niet zal sterven, en de *Táin* zal overleven, waarop de Morrigan meerdere keren zegt dat zij zijn vijanden zal helpen hem te doden, en hij daar steeds op antwoordt dat

²⁰⁴ Ó Flaithearta 1990: 159-160

²⁰⁵ Cross & Slover 1969: 211-214

²⁰⁶ Corthals 1987

hij haar van zich af zal slaan en zal overleven. Daarna gaan ze uit elkaar, Cú Chulainn gaat terug naar huis en de Morrigan gaat met de koe naar de síd van Cruachan.

Dit verhaal werpt al meer licht op het gedicht van Fergus, in ieder geval waarom dit specifieke stierkalf de oorzaak zal zijn van dood en verderf. De Morrigan zegt namelijk:

"I brought this cow out of the fairy-mound of Cruachan so that she might breed by the bull of Daire mac Fiachna, namely the Donn of Cooley. So long as her calf shall be a yearling, so long shall thy life be; and it is this that shall cause the Cattle-Raid of Cooley."²⁰⁷

Dus in zekere zin is ons stierkalf de oorzaak van de Táin Bó Cuailgne, of, in ieder geval, zijn verwekking. Dit is ook wat Mícheál Ó Flaithearta zegt in '*Echtra Nerai, Táin Bó Regamna* und ihr Verhältnis zu *Táin Bó Cuailgne*':

"Das Kalb wird die TBC auslösen, heißt es aus dem Munde der Morrígan: *ocus is hé con-sáidfe Táin Bó Cuailgni* (Z. 67) "und es ist es, das die TBC veranlassen wird". [...] Es scheint also in beiden Erzählungen die Funktion des Kalbes zu sein, Unruhe zu stiften und die TBC zu verursachen."²⁰⁸

Conclusie.

In *Echtra Nerai* zien we al dat ons stierkalf bijzonder is. Dit is te merken aan het feit dat hij de nakomeling is van een koe uit de andere wereld en de Donn van Cualgne, maar ook aan het feit dat zijn geloei heel wat teweeg brengt, en Fergus over het kalf dicht dat er slechte dingen gaan gebeuren.

Meer uitleg krijgen we in de *Táin Bó Regamna*, waarin de Morrigan ons vertelt dat het dekken van de koe door de Donn van Cualgne de oorzaak zal zijn van de *Táin Bó Cuailgne*, en dat Cú Chulainn alleen zo lang nog zal leven als dat het stierkalf een jaar oud is.

Uit dit alles blijkt dat dit stierkalf dus eigenlijk een voorbode van kwaad is, een 'slechte geboorte', hoewel hij zelf het kwaad niet veroorzaakt, is hij er wel onlosmakelijk mee verbonden. Dit komt, naar mijn mening, vooral door het feit dat Cú Chulainn de

²⁰⁷ Cross & Slover 1969: 213

²⁰⁸ Ó Flaithearta 1990: 160

Morrigan kwaad maakt, en dat de Morrigan hem daarna dood wil, en het op dat moment nog ongeboren kalf gebruikt als tijdsspanne hoe lang hij nog zal leven.

Eindconclusie.

Door dit werkstuk heen hebben we heel wat kunnen ontdekken over *Echtra Nerai*, en de aspecten uit de Andere Wereld in het verhaal.

De eerste helft van de tekst heb ik geëditeerd, op basis van G4, vertaald en voorzien van aantekeningen. Ook heb ik gekeken naar de manuscripten en de datering.

Hierbij hebben we gezien dat de manuscripten G4, Eg en LFF onafhankelijke kopieën van elkaar zijn, wat betekent dat er nog een eerdere versie heeft bestaan. Dit weten we door het feit dat de manuscripten niet van elkaar gekopieerd kunnen zijn, omdat er woorden en zinsdelen zijn toegevoegd, weggelaten of gewoon compleet anders zijn, en dat de titel *Echtra Nera* voorkomt in oudere verhalen en de lijsten met titels.

Dat de titel voorkomt in teksten die ouder zijn dan de aan ons overgeleverde manuscripten die het verhaal bevatten ondersteunt ook de datering van omstreeks 900 AD, de periode waarin het Oud-Iers overging naar het Middeliërs, en deze wordt verder bewezen door de afwezigheid van vele Middeliërs ontwikkelingen, en juist de aanwezigheid van Oud-Ierse vormen in alledrie de manuscripten.

De tweede helft van de tekst heb ik besproken met een editie van het gedicht van Fergus, met vertaling en metrische analyse en een literaire analyse over het stierkalf in het gedicht.

Het gedicht van Fergus is geschreven in het metrum *deibide*, de eerste strofe in *deibide nguilbnech ndialtach* en de tweede strofe in *deibide [ngairit] do-cheil a chubaid*. Dit is het geval in G4, maar in Eg is de tweede strofe geschreven in *deibide scailte fota*, de eerste strofe is wel in hetzelfde metrum geschreven als in G4.

Uit de literaire analyse is gebleken dat het stierkalf uit de Andere Wereld dat in het verhaal voorkomt daadwerkelijk een 'slechte geboorte' is, en een belangrijkere rol heeft gespeeld dan op het eerste gezicht leek. Hij is namelijk de voorbode van de *Táin Bó Cuailgne* en de dood van Cú Chulainn.

Bibliografie.

- Breatnach, Caoimhín, 'Manuscript Abbreviations and other Scribal Features in Liber Flavus Fergusiorum', *Ériu LXI* (Dublin 2011) 95-163.
- Breatnach, Liam, 'an Mheán-Ghaeilge', in *Stair na Gaeilge in ómós do Pádraig Ó Fiannachta*, red. Kim McCone et al. (Maynooth 1994) 221-335.
- Carey, John, 'Sequence and Causation in Echtra Nerai' *Ériu* 39 (1988).
- Corthals, Johan, *Táin Bó Regamna: eine Vorerzählung zur Táin Bó Cúailnge* (Wenen 1987).
- Cross, Tom Peete en Clark Harris Slover, *Ancient Irish Tales* (Dublin 1969) 211-214.
- Draak, Maartje en Frida de Jong, *Van helden, elfen en dichters: De oudste verhalen uit Ierland* (Amsterdam 1986).
- Kelly, Fergus, *Early Irish Farming: a study based mainly on the law-texts of the 7th and 8th centuries AD* (Dublin 1998).
- Mac Cana, Proinsias, *The Learned Tales of Medieval Ireland* (Dublin 1980).
- McManus, Damian, *Introduction to Middle Irish* (ongepubliceerd).
- Meyer, Kuno, 'The Adventures of Nera' *Revue Celtique* 10 (1889).
- , 'Tene Cen Coicled' *Revue Celtique* 11 (1890) 209.
- , *A Primer of Irish Metrics* (Dublin 1909).
- Murray, Kevin, 'Reviews, Reviewers and Critical Texts' *Cambrian Medieval Celtic Studies* 57, red. Patrick Sims-Williams (2009) 51-70.
- , 'The Finding of the Táin' *Cambrian Medieval Celtic Studies* 41, red. Patrick Sims-Williams (2001) 17-23.
- Murphy, Gerard, *Early Irish Metrics* (Dublin 1961).
- Ó Coileáin, Seán, 'Echtrae Nerai and its Analogues', *Celtica* 21 (1990) 427-440.
- Ó Duilearga, Séamus, 'Nera and the dead man', *Féil-sgríbhinn Eóin Mhic Néill: Essays and studies presented to professor Eoin MacNeill on the occasion of his seventieth birthday May 15th, 1938*, red. Ryan, John (Dublin 1940) 522-534.
- Ó Flaithearta, Mícheál, 'Echtra Nerai, Táin Bó Regamna und ihr Verhältnis zur Táin Bó Cuailgne', in *Deutsche, Kelten und Iren: 150 Jahre Deutsche Keltologie: Gearóid Mac Eoin zum 60. Geburtstag gewidmet*, red. Tristram L. Hildegard, (Hamburg 1990) 155-176.
- , *Introduction to Early Irish Metrics* (ongepubliceerd) (B).

- , *Key Middle Irish Developments* (ongepubliceerd) (A).
- Quin, E. G. (red), *Dictionary of the Irish Language: based on mainly Old and Middle Irish materials*, compact edition, (Dublin 2007).
- Selga Catalogus: http://vanhamel.nl/wiki/Project:*selg%C4%81 bekeken op 17-04-2014.
- Strachan, John, 'The Infixes Pronoun in Middle Irish' *Ériu I* (1904) 153-179.
- , *Old-Irish Paradigms: and Selections from the Old-Irish Glosses*, revised by Osborn Bergin, 4th ed. (Dublin 1949).
- Stokes, Whitley, 'The Prose Tales in the Rennes Dindsenchas' *Revue Celtique XV* (Parijs 1894) 418-484.
- Thurneysen, Rudolf, *Die Irische Helden- und Königsage bis zum siebzehnten Jahrhundert* (Halle 1921).
- , *Grammar of Old Irish, translated from the German by D. A. Binchy and Osborn Bergin* (Dublin 2003).
- Toner, Gregory, 'Reconstructing the Earliest Irish Tale Lists' *Éigse 35* (2000) 88-120.
- Vries, de, Ranke, *Two Texts on Loch nEchach: De causis torchi Corco Óche and Aided Echach maic Maireda* (Londen 2012).
- Waddell, John, 'Rathcroghan – a Royal Site in Connacht' *The Journal of Irish Archeology I* (1983) 21-46.
- Watson, Alden, 'A Structural Analysis of Echtra Nerai', *Études Celtiques 23* (1986) 129-142.

Appendix: de vertaling van Kuno Meyer.

The adventures of Nera.

1. One Halloween Ailill and Medb were in Rath Cruachan with their whole household. They set about cooking food. Two captives had been hanged by them the day before that. Then Ailill said: "He who would now put a withe around the foot of either of the two captives that are on the gallows, shall have a prize for it from me, as he may choose."

2. Great was the darkness of that night and its horror, and demons would appear on that night always. Each man of them went out in turn to try that night, and quickly would he come back into the house. "I will have the prize from thee", said Nera, "and I shall go out." "Truly thou shalt have this my gold-hilted sword here", said Ailill.

3. Then this Nera went out towards the captives, and put good armour on him. He put a withe round the foot of one of the two captives. Thrice it sprang off again. Then the captive said to him, unless he put a proper peg on it, though he be at it till the morrow, he would not fix his own peg on it. Then Nera put a proper peg on it.

4. Said the captive from the gallows to Nera: "That is manly, o Nera!" "Manly indeed!", said Nera. "By the truth of thy valour, take me on thy neck, that I may get a drink with thee. I was very thirsty when I was hanged." "Come on my neck then!" said Nera. So he went on his neck. "Whither shall I carry thee?" said Nera. "To the house which is nearest to us", said the captive.

5. So they went to that house. Then they saw something. A lake of fire round that house. "There is no drink for us in this house", said the captive. "There is no fire without sparing in it ever. Let us therefore go to the other house, which is nearest to us", said the captive. They went to it then and saw a lake of water around it. "Do not go to that house!" said the captive. There is never a washing- nor a bathing-tub, nor a slop-pail in it at night after sleeping. "Let us still go to the other house", said the captive. "Now there is my drink in this house", said the captive. He let him down on the floor. He went into the house. There were tubs for washing and bathing in it, and a drink in either of them. Also a slop-pail on the floor of the house. He then drinks a draught of either of them and scatters the last sip from his lips at the faces of the people that were in the house, so that they all died. Henceforth it

is not good (to have) either a tub for washing or bathing, or a fire without sparing, or a slop-pail in a house after sleeping.

6. Thereupon he carried him back to his torture, and Nera returned to Cruachan. Then he saw something. The dun was burnt before him, and he beheld a heap of heads of their people (cut off) by the warriors from the dun. He went after the host the into the cave of Cruachan. "A man on the track here!" said the last man to Nera. "The heavier is the track", said his comrade to him, and each man said that word to his mate from the last man to the first man. Thereupon they reached the sid of Cruachan and went into it. Then the heads were displayed to the king in the sid. "What shall be done to the man that came with you?" said one of them. "Let him come hither, that I may speak with him", said the king. Then Nera came to them and the king said to him: "What brought thee with the warriors into the sid?" said the king to him. "I came in the company of thy host", said Nera. "Go now to yonder house", said the king. "There is a single woman there, who will make thee welcome. Tell her it is from me thou art sent to her, and come every day to this house with a burden of firewood."

7. Then he did as he was told. The woman bade him welcome and said: "Welcome to thee, if it is the king that sent thee hither." "It is he, truly", said Nera. Every day Nera used to go with a burden of firewood to the dun. He saw every day a blind man and a lame man on his neck coming out of the dun before him. They would go until they were at the brink of a well before the dun. "Is it there?" said the blind man. "It is indeed", said the lame one. "Let us go away", said the lame man.

8. Nera then asked the woman about this. "Why do the blind and the lame man visit the well?" "They visit the crown, which is in the well", said the woman, "viz. a diadem of gold, which the king wears on his head. It is there it is kept." "Why do those two go?" said Nera. "Not hard to tell", said she, "because it is they that are trusted by the king to visit the crown. One of them was blinded, the other lamed." "Come hither a little", said Nera to his wife, "that thou mayst tell me of my adventures now." "What had appeared to thee?" said the woman. "Not hard to tell", said Nera. "When I was going into the sid, methought the rath of Cruachan was destroyed and Ailill and Medb with their whole household had fallen in it." "That is not true indeed", said the woman, "but an elfin host came to thee. That will come true", said she, unless he would reveal it to his friends. "How shall I give warning to my people?" said Nera. "Rise and go to them", said she. "They are still round the the same

caldron and the charge has not yet been removed from the fire." Yet is had seemed to him three days and three nights since he had been in the sid. "Tell them to be on thier guard at Halloween coming, unless they come to destroy the side. For I wil promise them this: the sid to be destroyed by Ailill and Medb, and the crown of Briun to be carriedoff by them."

9. [These are the three things, which were found in it, viz: the mantle of Loegaire in Armagh, and the crown of Briun in Connaught, and the shirt of Dunlaing in Kildare.]

10. "How will it be believed of me, that I have gone into the sid?" said Nera. "Take fruits of summer with thee", said the woman. "Then he took wild garlic with him and primrose and golden fern. And I shall be pregnant by thee", said she, "and shall bear thee a son. And send a message from the dis, that thou mayest take thy family and thy cattle from the sid."

11. Thereupon Nera went to his people, and found them around the same caldron; and he related his adventures to them. And then his sword was given to him, and he staid with his people to the end if a year. That was the very year, in which Fergus mac Roich came as an exile from the land of Ulster to Ailill and Medb to Cruachan. "Thy appointment has come, oh Nera", said Ailill to Nera. "Arise and bring thy people and thy cattle from the sid, that we may go to destroy the sid."

12. Then Nera went to his wife in the sid, and she bade him welcome. "Arise out to the dun now", said the woman to Nera, "and take a burden of firewood with thee. I have gone to it for a whole year with a burden of firewood on my neck every day in thy stead, and I said thou wert in sickness. And there is also thy son yonder." Then he went out to the dun, and carried a bundle of firewood with him on his neck. "Welcome alive from the sickness in which thou wast!" said the king. "I am displeased that the woman should sleep with thee without asking." "Thy will shall be don about this", said Nera. "It will not be hard for thee", said the king. He went back to his house. "Now tend thy kine today!" said the woman. "I gave a cow of them to thy son at once after his birth." So Nera went with his cattle that day.

13. Then while he was asleep the Morrigan took the cow of his son, and the Donn of Cualgne bulled her in the east in Cualgne. She (the Morrigan) then went again westward with her cow. Cuchulaind overtook them in the plain of Murthemne as they passed across it. For it was one of Cuchulaind's *gessa* that even a woman shouls leave his land without his knowledge. [It was one of his *gessa* that birds should feed on his land, unless they left something with him. It was one of his *gessa* that fish should be in the bays, unless they fell

by him. It was one of his *gessa* that warriors of another tribe should be in his land without his challenging them, before morning, if they came at night, or before night, if they came in the day. Every maiden and every single woman that was in Ulster, they were in his ward till they were ordained for husbands. These are the *gessa* of Cuchulaind.] Cuchulaind overtook the Morrigan with her cow, and he said: "This cow must not be taken."

14. Nera went back then to his house with his kine in the evening. "The cow of my son is missing", said he. "I did not deserve that thou shouldst go and tend kine in that way", said his wife to him. On that came the cow. "A wonder now! Whence does this cow come?" "Truly, she comes from Cualgne, after being bulled by the Donn of Cualgne", said the woman. "Rise out now, lest thy warriors come", she said. "This host cannot go for a year till Halloween next. They will come on Halloween next: for the fairy-mounds of Erin are always opened about Halloween."

15. Nera went to his people. "Whence comest thou?" said Ailill and Medb to Nera, "and where hast thou been since thou didst go from us?" "I was in fair lands", siad Nera, "with great treasures and precious things, with plenty of garments and food, and of wonderful treasures. "They will come to slay you on Halloween coming, unless it had been revealed to you." "We shall certainly go against them", said Ailill. So they remain there till the end of the year, "Now if thou hast anything in the sid", said Ailill to Nera, "bring it away." So Nera went on the third day before Halloween and brought her drove out of the sid. Now as the bull calf went out of the sid, viz. the calf of the cow of Aingen (Aingene was the name of his son), it bellowed thrice. At that same hour Ailill and Fergus were playing drafts, when they heard something, the bellowing of the bull calf in the plain. Then said Fergus:

"I like not the calf
bellowing in the plain of Cruachan,
the son of the black bull of Cualgne, which approaches,
the young son of the bull from Loch Laig.

There will be calves without cows
on Bairche in Cualgne,
the king wil g a ... march
through this calf of Aingene."

17. [Aingene was the name of the man en Be Aingeni the name of the woman, and the appearance which this Nera saw on them was the same as that which Cuchulaind saw in the Tain Bo Regamna.]

18. Then the bull calf and the Whitehorn meet in the plain of Cruachan. A night and a day they were there fighting, until at last the bull calf was beaten. Then the bull calf bellowed when it was beaten. "What did the calf bellow?" Medb asked of her neat-herd, whose name was Buaigle. "I know that, my good father Fergus", siad Bricriu, "it is the strain which thou sangest in the morning." On that Fergus glanced aside and struck with his fist at Bricriu's head, so that the five men of the draft-board that were in his hand, went into Bricriu's head, and it was a lasting hurt to him. "Tell me, o Buaigle, what did the bull say?" said Medb. "Truly, it said", answered Buaigle, "if its father came to fight with it, viz. the Donn of Cualgne, it would not be seen in Ai, and it would be beaten throughout the whole plain of Ai on every side." Then said Medb in the manner of an oath: "I swear by the gods that my people swear by, that I shall not lie down, nor sleep on down or flockbed, nor shall I drink butter-milk nor nurse my side, nor drink red ale nor white, nor shall I taste food, until I see those two kine fighting before my face."

19. Therafter the men of Connaught and the black host of exile went into the sid, and destroyed the sid, and took out what there was in it. And then they brought away the crown of Briun. That is the third wonderful gift in Erinn, and the mantle of Loegaire in Armagh, and the shirt of Dunlaing in Leinster in Kildare. Nera was left with his people in the sid, and has not come out until now, nor will he come till Doom.